

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

Esas Sayısı : 2024/104

Karar Sayısı : 2024/173

Karar Tarihi : 17/10/2024

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: İstanbul 14. Asliye Ticaret Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU: 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 4. maddesinin Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi talebidir.

OLAY: Yurt dışındaki mahkeme tarafından verilen kararın tenfizi talebiyle açılan davada itiraz konusu kuralın Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme, iptali için başvurmuştur.

I. İPTALİ İSTENEN KANUN HÜKMÜ

Kanun'un itiraz konusu 4. maddesi şöyledir:

"Yabancı mahkeme ilamları:

Madde 4 – Yabancı bir mahkeme tarafından verilen ilamların tenfizi için açılacak davalardan, bu ilamlarda hükmolunmuş şeyin değeri, nevi ve mahiyetine göre (1) sayılı tarife gereğince harç alınır."

II. İLK İNCELEME

1. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü hükümleri uyarınca Hasan Tahsin GÖKCAN, Engin YILDIRIM, Rıdvan GÜLEÇ, Recai AKYEL, Yusuf Şevki HAKYEMEZ, Yıldız SEFERİNOĞLU, Selahaddin MENTEŞ, İrfan FIDAN, Kenan YAŞAR, Muhterem İNCE, Yılmaz AKÇİL ve Ömer ÇINAR'ın katılımlarıyla 30/5/2024 tarihinde yapılan ilk inceleme toplantısında dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

III. ESASIN İNCELENMESİ

2. Başvuru kararı ve ekleri, Raportör Murat ÖZDEN tarafından hazırlanan işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmü, dayanan ve ilgili görülen Anayasa kuralları ve bunların gerekçesi ile diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Sınırlama Sorunu

3. Anayasa'nın 152. ile 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 40. maddelerine göre bir davaya bakmakta olan mahkeme, o dava sebebiyle uygulanacak bir kanunun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasa'ya aykırı görmesi veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varması hâlinde bu hükümlerin iptali için Anayasa

Mahkemesine başvurmaya yetkilidir ancak anılan maddeler uyarınca bir mahkemenin Anayasa Mahkemesine başvurulabilmesi için elinde yönteminde açılmış ve mahkemenin görevine giren bir davanın bulunması, iptali talep edilen kuralın da o davada uygulanacak olması gerekir. Uygulanacak kural ise bakılmakta olan davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikte bulunan kurallardır.

4. Kural, yabancı bir mahkeme tarafından verilen ilamın tenfizi için açılacak davalardan bu ilamlarda hükmolunmuş şeyin değeri, nevi ve mahiyetine göre (1) sayılı tarife gereğince harç alınacağını öngörmektedir.

5. Bakılmakta olan davanın konusu sözleşmeden kaynaklanan alacağın ödenmesine yönelik yabancı mahkeme ilamının tenfizine ilişkin olup mahkeme ilamında belli bir tutarın davalı tarafından davacıya ödenmesine hükmedilmiştir. Dolayısıyla tenfizi istenen yabancı mahkeme kararında hükmedilen şeyin bir parasal değere ilişkin olduğu gözetildiğinde kuralda yer alan “...nevi ve mahiyetine...” ibaresinin bakılmakta olan davada uygulanma imkânı bulunmamaktadır.

6. Öte yandan itiraz konusu 4. maddenin “...Yabancı bir mahkeme tarafından verilen ilamların tenfizi için açılacak davalardan, bu ilamlarda hükmolunmuş şeyin...” ve “...göre (1) sayılı tarife gereğince harç alınır.” bölümleri maddede yer alan “...değeri...” ibaresinin yanı sıra bakılmakta olan davada uygulanma imkânı olmayan “...nevi ve mahiyetine...” ibaresi bakımından da geçerli ortak kurallar niteliğindedir. Bu itibarla bakılmakta olan davanın konusu gözetilerek esasa ilişkin incelemenin maddede yer alan “...değeri...” ibaresi ile sınırlı olarak yapılması gerekir.

B. Anlam ve Kapsam

7. 27/11/2007 tarihli ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un 50. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yabancı mahkemelerden hukuk davalarına ilişkin olarak verilmiş ve o devlet kanunlarına göre kesinleşmiş bulunan ilamların Türkiye’de icra olunabilmesinin yetkili Türk mahkemesi tarafından tenfiz kararı verilmesine bağlı olduğu belirtilmiştir.

8. Anılan Kanun’un 51. maddesinin (1) numaralı fıkrasında tenfiz kararları hakkında asliye mahkemesinin görevli olduğu, 56. maddesinde mahkemece ilamın kısmen veya tamamen tenfizine veya istemin reddine karar verilebileceği ifade edilmiştir. 57. maddede ise tenfizine karar verilen yabancı ilamların Türk mahkemelerinden verilmiş ilamlar gibi icra olunacağı hüküm altına alınmıştır.

9. İtiraz konusu kuralla yabancı bir mahkeme tarafından verilen ilamların tenfizi için açılacak davalardan bu ilamlarda hükmolunmuş şeyin değerine göre 492 sayılı Kanun’a ekli (1) sayılı tarife gereğince harç alınması öngörülmüştür.

10. Anılan tarifenin “(A) Mahkeme Harçları:” başlıklı bölümünün “III – Karar ve ilam harcı:” başlıklı kısmının (1) numaralı fıkrasının (a) bendinde konusu belli bir değerle ilgili bulunan davalarda esas hakkında karar verilmesi hâlinde hüküm altına alınan anlaşmazlık konusu değer üzerinden binde 68,31 oranında karar ve ilam harcının alınacağı,

(e) bendinde ise bu nispetin bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtayın tasdik veya işin esasını hüküm altına aldığı kararları için de aynen uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

11. Buna göre yabancı bir mahkeme tarafından verilen ve belli bir değerle ilgili olan ilamların tenfizi için açılacak davalardan, kural uyarınca hüküm altına alınan değer üzerinden binde 68,32 oranında karar ve ilam harcı alınacaktır.

12. Söz konusu Kanun'un 22. maddesinde davadan feragat veya davayı kabul ya da sulh muhakemenin ilk celsesinde vuku bulursa karar ve ilam harcının üçte birinin, daha sonra olursa üçte ikisinin alınacağı, 28. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin birinci cümlesinde nispi karar ve ilam harcının dörtte birinin peşin, geri kalanın ise kararın tebliğinden itibaren bir ay içinde ödenmesi gerektiği, 30. maddesinde muhakeme sırasında tespit olunan değerın dava dilekçesinde bildirilen değerden fazla olduğu anlaşılırsa yalnız o celse için muhakemeye devam olunacağı, takip eden celseye kadar noksan değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunmayacağı, 32. maddesinde de yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemlerin yapılmayacağı belirtilmiştir.

13. 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 120. maddesinin (1) numaralı fıkrasında da davacının yargılama harçlarını dava açarken mahkeme veznesine yatırmak zorunda olduğu ifade edilmiştir.

C. İtirazın Gerekçesi

14. Başvuru kararında özetle; tenfiz davasının tespit davası niteliğinde olduğu, bu tür davalarda maktu harç alınması gerektiği, davanın nispi harca tabi tutulmasının hak arama özgürlüğünü engellediği, bu durumun hukuki güvenlik ilkesi ile bağdaşmadığı belirtilerek kuralın Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

Ç. Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

15. 6216 sayılı Kanun'un 43. maddesi uyarınca kural ilgisi nedeniyle Anayasa'nın 13. ve 35. maddeleri yönünden de incelenmiştir.

16. Anayasa'nın 35. maddesinde "*Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir./Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir./Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.*" denilmek suretiyle mülkiyet hakkı güvenceye bağlanmıştır. Mülkiyet hakkı ekonomik değer ifade eden ve değeri parayla ölçülebilen her türlü mal varlığı hakkını kapsamaktadır. Mülkiyet hakkı; kişiye başkasının hakkına zarar vermemek ve kanunların koyduğu sınırlamalara uymak koşuluyla sahibi olduğu şeyi dilediği gibi kullanma, semerelerinden yararlanma ve tasarruf etme imkânı veren bir haktır. Bu bağlamda malikin mülkünü kullanma, semerelerinden yararlanma ve mülkü üzerinde tasarruf etme yetkilerinden herhangi birinin kısıtlanması veya mülkünden yoksun bırakılması mülkiyet hakkına sınırlama teşkil eder (AYM, E.2021/9, K.2022/4, 26/1/2022, §§ 26, 27; E.2021/128, K.2022/68, 1/6/2022, §§ 17, 18; E.2022/61, K.2022/101, 8/9/2022, § 22).

17. Anayasa'nın "*Hak arama hürriyeti*" başlıklı 36. maddesinin birinci fıkrasında da "*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı*

veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir." hükmüne yer verilmiştir. Buna göre hak arama özgürlüğünün en önemli iki ögesini oluşturan iddia ve savunma haklarını kısıtlayacak, bu hakların kullanımını engelleyecek ve adil yargılanmaya engel olacak kanun hükümlerinin Anayasa'nın anılan maddesine aykırılık oluşturacağı açıktır. Maddeyle güvence altına alınan hak arama özgürlüğü, kendisi bir temel hak niteliği taşımasının yanında diğer temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanılmasını ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden biridir (AYM, E.2021/9, K.2022/4, 26/1/2022, § 28).

18. Yargı harçları (1) sayılı tarifede yazılı işlemlerden değer ölçüsüne göre nispi esas üzerinden, işlemin nevi ve mahiyetine göre maktu esas üzerinden alınmaktadır. Maktu harca tabi işlemlerde harç peşin ödenmektedir. Nispi harç alınması gereken hâllerde ise harcın 1/4'ünün peşin olarak ödenmesi gerekmektedir. Davanın reddine karar verilmesi durumunda davacı maktu karar ve ilam harcından sorumlu tutulmaktadır. Davanın kısmen veya tamamen kabulüne karar verilmesi durumunda ise davacı ödediği karar ve ilam harcının tamamını -davalıdan- geri alabilmektedir.

19. Belli bir değerle ilgili yabancı mahkeme kararının tenfizi talebiyle açılan davada davanın kısmen veya tamamen kabul edilmesi durumunda davacı peşin ödediği harçları davalıdan geri alsa da dava sonuçlanana kadar nispi karar ve ilam harcı olarak ödediği tutardan mahrum kalmış olmaktadır (benzer yöndeki değerlendirmeler bkz. AYM, E.2022/61, K.2022/101, 8/9/2022, § 26). Hüküm altına alınan uyumsuzluk konusu değer üzerinden hesaplanan karar ve ilam harcı ise davalıya yükletilmektedir (AYM, E.2009/27, K.2010/9, 14/1/2010).

20. Ayrıca davanın kabul edilen kısmına karşı istinafa veya temyize başvurulması durumunda karar ve ilam harçları açısından (1) sayılı tarifiedeki oranlar bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtayın tasdik veya işin esasını hüküm altına aldığı kararları için aynen uygulanmaktadır. Bu itibarla tenfiz davalarında hükmolunmuş şeyin değerine göre nispi harç alınmasını öngören kuralın davanın taraflarının mülkiyet hakkı ile hak arama özgürlüğünü -mahkemeye erişim hakkını- sınırladığı sonucuna ulaşılmıştır.

21. Anayasa'nın 13. maddesinde "*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.*" denilmektedir. Buna göre temel hak ve özgürlüklere sınırlama getiren düzenlemelerin kanunla yapılması Anayasa'da öngörülen sınırlama sebebine uygun ve ölçülü olması gerekir.

22. Bu kapsamda mülkiyet hakkını ve hak arama özgürlüğünü sınırlamaya yönelik bir kanuni düzenlemenin şeklen var olması yeterli olmayıp yasal kuralların keyfiliğe izin vermeyecek şekilde belirli ve öngörülebilir nitelikte olması gerekir.

23. Harç, kamu kurum ve kuruluşlarının sunduğu hizmetlerden yararlananlardan bu yararlanmaları karşılığı alınan bedel olup kamu hizmetinden yararlananların ödeme güçlerine bakılmaksızın harca tabi tutulması asıldır (AYM, E.2012/91, K.2013/86, 10/7/2013). Yargı faaliyetleri de uyumsuzlukların çözümü yoluyla kişilere özel bir yarar sağladığından bu faaliyetlerden dolayı ilgililer harca tabi tutulabilir.

24. Bununla birlikte devletin harç alma yetkisinin dayanağını oluşturan Anayasa'nın 73. maddesinin üçüncü fıkrasında ise "*Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.*" denilmektedir. Bu kapsamda vergilendirmede genel kural *kanunla belirlenmiş* konu ve kişilerden vergi, resim ve harç alınmasıdır. Dolayısıyla kanunla yapılması koşuluyla bir kamu hizmetinden harç alınması ve harcın hesaplanma ölçüsü ile miktarının belirlenmesi kanun koyucunun takdir yetkisindedir (AYM, E.2016/195, K.2017/158, 16/11/2017, § 44).

25. Temel hakları sınırlayan kanunun keyfiliğe izin vermeyecek şekilde belirli ve öngörülebilir nitelikte olması Anayasa'nın 2. maddesinde güvenceye alınan hukuk devleti ilkesinin de bir gereğidir. Hukuk devletinde kanuni düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır, uygulanabilir ve nesnel olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesi gerekir. Kanunda bulunması gereken bu nitelikler hukuki güvenliğin sağlanması bakımından da zorunludur. Zira bu ilke hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar (AYM, E.2015/41, K.2017/98, 4/5/2017, §§ 153, 154). Dolayısıyla Anayasa'nın 13. maddesinde sınırlama ölçütü olarak belirtilen kanunilik, Anayasa'nın 2. maddesinde güvenceye bağlanan hukuk devleti ilkesi ışığında yorumlanmalıdır.

26. Kuralla tenfiz talebinde bulunulan karar nedeniyle ödenecek harcın hangi ölçütlere ve hangi cetvele göre belirleneceği hususu herhangi bir tereddüde yer vermeyecek biçimde açık, net, belirli, ulaşılabilir ve öngörülebilir nitelikte belirlendiğinden kuralda temel hak ve özgürlüklerin kanunla sınırlanması gerektiğine ilişkin anayasal ilkeye aykırı bir yön bulunmamaktadır.

27. Anayasa'nın 35. maddesinin ikinci fıkrasında mülkiyet hakkının kamu yararı amacıyla sınırlanabileceği belirtilmiştir. Anayasa'nın 36. maddesinde ise hak arama özgürlüğü için herhangi bir sınırlama nedeni öngörülmemiş olmakla birlikte özel sınırlama nedeni öngörülmemiş hakların da hakkın doğasından kaynaklanan bazı sınırlarının bulunduğu kabul edilmektedir. Öte yandan Anayasa'nın başka maddelerinde yer alan kurallara dayanılarak da bu hakkın sınırlandırılması mümkündür.

28. Anayasa'nın 141. maddesinin dördüncü fıkrasında da "*Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.*" denilmiş ve *usul ekonomisi* olarak da adlandırılan bu ilkeyle yargılama maliyetinin en düşük şekilde olmasının ve bu sürecin mümkün olan en hızlı yöntemlerle gerçekleştirilmesinin yargının görevlerinden olduğu ifade edilmiştir (AYM, E.2017/120, K.2018/33, 28/3/2018, § 18).

29. Yargı harçları, yargı hizmetinden yararlanılması karşılığında devlete ödenen katkı payını ifade etmektedir. Yargı harcı ödeme yükümlülüğünün getirilmesiyle, bölünebilen bir kamu hizmeti olan yargı hizmetinden yararlananların bu hizmetin maliyetinin bir kısmına katlanması hedeflenmektedir (*Famiye Beğim ve Mehmet Tahir Beğim*, B. No: 2017/21882, 10/2/2021, § 45; *Kemtaş Tekstil İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.* [GK], B. No: 2020/22192, 17/5/2023, § 59).

30. Bununla birlikte yargı harçları, yargı mercilerine gereksiz talepler yöneltilmesinin engellenmesi işlevine de sahiptir. Yabancı bir mahkeme tarafından verilen ilamların tenfizi için açılacak davalardan bu ilamlarda hükmolunmuş şeyin değerine göre (1) sayılı tarife gereğince harç alınacağını öngören kural yargı mercilerinin iş yükünün azaltılması amacını taşımaktadır (benzer yöndeki değerlendirmeler için bkz. AYM, E.2022/61, K.2022/101, 8/9/2022, § 33).

31. Yargı mercilerinin iş yükünün azaltılması ve bu sayede önlerine gelen uyuşmazlıkları mümkün olan en kısa sürede çözebilmelerinde kamusal bir fayda bulunduğu açıktır. Bu itibarla kuralla mülkiyet hakkına ve hak arama özgürlüğüne getirilen sınırlamanın kamu yararı dışında bir amaca yönelik olduğu söylenemez (benzer yöndeki değerlendirmeler için bkz. AYM, E.2022/61, K.2022/101, 8/9/2022, § 33).

32. Bu yönüyle kural meşru bir amaca dayanmaktadır ancak kuralın meşru bir amaca yönelik olması yanında ölçülü de olması gerekir.

33. Anayasa'nın 13. maddesinde güvence altına alınan *ölçülülük* ilkesi elverişlilik, gereklilik ve orantılılık olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. *Elverişlilik* öngörülen sınırlamanın amaca ulaşmaya elverişli olmasını, *gereklilik* amaç bakımından sınırlamanın zorunlu olmasını, diğer bir ifadeyle aynı amaca daha hafif bir sınırlama ile ulaşılmasının mümkün olmamasını, *orantılılık* ise hakka getirilen sınırlama ile amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerekliliğini ifade etmektedir. Buna göre belli bir değere ilişkin tenfiz davalarında karar ve ilam harcının dörtte birinin peşin geri kalanının kararın tebliğinden itibaren bir ay içinde ödenmesi öngörülerek hak arama özgürlüğü ile mülkiyet hakkına getirilen sınırlamanın elverişlilik, gereklilik ve orantılılık alt ilkelerine uygun olması gerekir.

34. Taraflar dava açmakla ve davayı devam ettirmekle kural gereğince belli bir mali yüke katlanmak durumunda kalacağından kuralın söz konusu amacı gerçekleştirmek için elverişli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu amaca daha hafif bir sınırlama ile ulaşılmasının mümkün olduğu söylenemeyeceğinden kuralın gereklilik ilkesine de aykırı olmadığı anlaşılmaktadır.

35. Kural gereğince davacı tenfizini talep ettiği mahkeme ilamında yer alan değer binde 68,31 oranı üzerinden hesaplanan karar ve ilam harcının 1/4'ünü dava açarken peşin ödemek durumundadır. Davanın sonuçlanmasına kadar davacı bu mali yüke katlanmaktadır. Davanın reddi durumunda maktu karar ve ilam harcı davacının üzerinde kalmaktadır. Davanın kabulü durumunda ise peşin harçla birlikte kalan bakiye karar ve ilam harcı davalıya yükletilmektedir.

36. Harcın nispi tarife üzerinden hesaplanmasının orantılı olup olmadığının davalı yönünden de değerlendirilmesi gerekir. Öncelikle vurgulanması gerekir ki davalının yabancı mahkeme kararıyla tespit edilen borcunu, davacıyı tenfiz davası açmak zorunda bırakmadan ifa etmesi mümkündür. Diğer bir ifadeyle davalının yabancı mahkeme kararıyla tespit edilen borcunu ifa etmesi için yabancı mahkeme kararının tenfizine Türk mahkemelerince karar verilmiş olması gerekmemektedir. Davalının borcunu rızaen ifa etmesinin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Bu bağlamda borçlunun, yabancı mahkeme kararıyla tespit edilmiş borcunu rızaen ifa etmeyerek aleyhine dava açılmasına ve yargı mercilerinin meşgul edilmesine kendisinin sebebiyet verdiğinin altı çizilmelidir. Borcunu rızaen ifa etmeyen

davacının, aleyhine açılacak muhtemel bir tenfiz davası sonucunda harç yüküyle karşılaşacağı da öngörülebilir niteliktedir. Ayrıca tenfiz talepleri için öngörülen harcın ilk kez Türkiye’deki mahkemelerde açılan davalarda ödenecek harç ile aynı oranda olduğunun da belirtilmesi gerekir.

37. Sonuç olarak tarafların katlanacakları mali yük ile mahkemelerin iş yükünün azaltılması yoluyla yargılamaların en kısa zamanda sonuçlandırılması yönündeki kamusal yarar karşılaştırıldığında kuralın tenfiz davasının taraflarına aşırı külfet yüklediği söylenemeyeceği, kuralla elde edilmek istenilen kamusal yarar ile anılan kişilere yüklenen külfet arasında orantısızlığın bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla kural mülkiyet hakkı ile mahkemeye erişim hakkına ölçüsüz bir müdahalede bulunmamaktadır.

38. Açıklanan nedenlerle kural Anayasa’nın 13., 35. ve 36. maddelerine aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir.

Hasan Tahsin GÖKCAN, Selahaddin MENTEŞ ve Kenan YAŞAR bu görüşe katılmamışlardır.

Kuralın Anayasa’nın 2. maddesine de aykırı olduğu ileri sürülmüş ise de bu bağlamda belirtilen hususların Anayasa’nın 13., 35. ve 36. maddeleri yönünden yapılan değerlendirmeler kapsamında ele alınmış olması nedeniyle Anayasa’nın 2. maddesi yönünden ayrıca bir inceleme yapılmasına gerek görülmemiştir.

IV. HÜKÜM

2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun;

A. 4. maddesinin esasına ilişkin incelemenin anılan maddede yer alan “...değeri...” ibaresi ile sınırlı olarak yapılmasına OYBİRLİĞİYLE,

B. 4. maddesinde yer alan “...değeri...” ibaresinin Anayasa’ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE, Hasan Tahsin GÖKCAN, Selahaddin MENTEŞ ile Kenan YAŞAR’ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

17/10/2024 tarihinde karar verildi.

Başkan
Kadir ÖZKAYA

Başkanvekili
Hasan Tahsin GÖKCAN

Başkanvekili
Basri BAĞCI

Üye
Engin YILDIRIM

Üye
Rıdvan GÜLEÇ

Üye
Recai AKYEL

Üye
Yusuf Şevki HAKYEMEZ

Üye
Yıldız SEFERİNOĞLU

Üye
Selahaddin MENTEŞ

Üye
İrfan FİDAN

Üye
Kenan YAŞAR

Üye
Muhterem İNCE

Üye
Yılmaz AKÇİL

Üye
Ömer ÇINAR

Üye
Metin KIRATLI

KARŞIOY GEREKÇESİ

1. İncelenen kural ile yabancı mahkeme ilamlarının yerine getirilmesine ilişkin Türk mahkemelerine açılacak davalarda, ilamlarda hükme konu şeyin değerine, nev'ine ve mahiyetine göre 1 sayılı tarife gereğince harç alınacağı düzenlenmiştir. Çoğunluk gerekçesinde iptali istenen kurala göre yabancı bir mahkeme tarafından verilen ve belli bir değerle ilgili olan ilamların tenfizi için açılacak davalarda hüküm altına alınan değer üzerinden binde 68,32 oranında karar ve ilam harcı alınacağı kabul edilmiştir. Nitekim iptal istemine vesile olan davanın da parasal değere ilişkin olduğu gözetildiğinde, bu tür davalarda kuralda yer alan “...nevi ve mahiyetine...” ibaresinin bakılmakta olan davada uygulanma imkânı bulunmamaktadır.

2. Hak arama özgürlüğü kapsamında açılacak davalarda yargı harcı alınıp alınmaması ve miktar ya da oranları konusunda yasama organının takdir yetkisi bulunmaktadır. Yabancı ilamların yerine getirilmesiyle ilgili davalarda ilgili ülkede de harç ödenmiş olabilir. Bu durumda ülkemiz mahkemelerinden tenfiz kararı alınması için harç konulmasının da takdir alanı içinde olduğu söylenebilir. Bununla birlikte söz konusu yetkinin ve takdir alanının da anayasal ilkelere sınırlı olduğu gözetilmelidir.

3. Harç, kamu hizmetlerinden yararlanacaklardan devlet tarafından alınan bir bedel olup herkesten eşit oranda alınması gerekmekle (AYM 10.7.2013, E. 2012/91 – K. 2013/86) birlikte harçların hizmetin gerçek karşılığı olarak alınması gerektiği düşünülmemelidir. Bilindiği üzere hak arama özgürlüğü ve etkili dava veya başvuru yolları oluşturulması devletin anayasal pozitif yükümlülükleri kapsamındadır. Anayasa’da güvence altına alınan temel hakların uygulamada ve gerçekte korunabilmesi bu etkili yolların kurulup işletilmesiyle bağlantılıdır. Devletin etkili idari ve yargısal yolları oluşturma yükümlülüğüne karşın mahkemelere yapılacak başvurular için alınacak harçların da bu kapsamda değerlendirilmesi, toplumun ekonomik koşullarına uygunluğunun ve ölçülülüğünün gözetilmesi gerekir.

4. Davalara ilişkin maktu harçlar ülkenin genel ekonomik durumuna göre ortalama bir bedel olarak belirlenmektedir. Buna karşın nisbi harçlar ise davanın konusunu oluşturan maddi değerlin belirli bir oranı olarak öngörülmektedir. Örneğin 50 milyon Türk Lirası değerindeki bir davada binde 68.32 oranında alınacak nisbi harç miktarı üç milyon dörtyüz onaltı bin TL olmaktadır. Yabancı ülke mahkemesinde de belirli bir oranda nisbi harç alınmış olması örneğinde ise bu rakam ikiye katlanabilecek veya daha da fazla olabilecektir. Dava açarken davacının peşin harcı ödediği, dava sonucuna göre nihayetinde davalının bu harcı üstlendiği düşünüldüğünde belirlenen harç bedeli iki taraf için de mahkemeye ve adalete erişime müdahale oluşturmaktadır. Sözelimi aynı miktar dava konusuyla ilgili iki kez nisbi harcın ödenmiş olması durumunda her iki taraf yönünden dava konusunun önemli bir oranına tekabül eden bir harca katlanması söz konusu olmaktadır. Bu durum yargı harcı vesilesiyle mülkiyet hakkına yapılan müdahalenin ölçüsüzlüğüne yol açmaktadır. Bu nedenle kuralın iptali gerektiği görüşündeyim.

KARŞI OY GEREKÇESİ

1. 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 4. Maddesinde düzenlenen yurt dışındaki mahkeme tarafından verilen kararın tenfizinde, ilamlarda hükmolunmuş şeyin *değerine* göre nispi harç alınmasının mahkememiz çoğunluğu Anayasa'ya aykırı olmadığına karar vermiştir. Aşağıda açıklanan nedenlerle bu karara katılma imkânı olmamıştır.

2. Kural yabancı bir mahkeme tarafından verilen ilamın tenfizi için açılacak davalarda, bu ilamlarda hükmolunmuş şeyin değeri göre (1) sayılı tarife gereğince (nispi) harç alınacağı öngörülmektedir.

3. 492 sayılı Kanun'a bağlı (1) nolu tarifede kural olarak asliye hukuk mahkemelerine dilekçe veya tutanakla dava açma ve delil tespiti ilgili taleplerde başvuru harcı adı altında maktu harç alınacağı düzenlenmiştir.

4. Öte yandan anılan tarifede, belli bir değerle ilgili bulunan davalarda esas hakkında karar verilmesi hâlinde hüküm altına alınan anlaşmazlık konusu değer üzerinden binde 68,31 oranında karar ve ilam harcının alınacağı hükme bağlanmıştır.

5. Davanın açılması sırasında kuralla belirlenen peşin harç yatırılmadan dava açılmadığından ve sonraki işlemler devam ettirilemediğinden Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkı açısından bir müdahale söz konusudur.

6. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasında ifade edilen hakkın kurucu unsurlarından birinin mahkemeye erişim hakkı olduğunu belirtmiştir (Golder/Birleşik Krallık [GK], B. No: 4451/70, 21/2/1975, § 36).

7. AİHM mahkemeye erişim hakkının dayanağı olan Sözleşme'nin 6. maddesinde adil yargılanma hakkının sınırlandırılmasında sözleşmecî devletlerin takdir alanına sahip olduklarını kabul etmekte ancak, bu sınırlamaların hakkın özüne zarar vermeyecek nitelikte, meşru bir amaca dayalı ve kullanılan aracın sınırlama amacı ile orantılı olması, kamu yararının gerekleri ile bireyin hakları arasında kurulmaya çalışılan adil dengeyi bozacak şekilde birey aleyhine katlanılması zor külfetler yüklenmemesi gerekliliğini ifade eder. (bkz. *Ashingdane/Birleşik Krallık*, B. No: 8225/78, 28/5/1985, § 57; *Garcia Manibardo/İspanya*, B. No: 38695/97, 15/2/2000, § 36; *Sabri Güneş/Türkiye*, B. No: 27396/06, 24/5/2011, § 56).

8. Anayasa Mahkemesi'ne göre de mahkemeye erişim hakkı, Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının güvenceleri arasında yer almaktadır (Ahmet Yıldırım, B. No: 2012/144, 2/10/2013, § 28; Özkan Şen, B. No: 2012/791, 7/11/2013, § 51; Ş.Ç., B. No: 2012/1061, 21/11/2013, § 28; Kenan Yıldırım ve Turan Yıldırım, B. No: 2013/711, 3/4/2014, § 41).

9. Mahkemeye erişimi etkisiz kılacak ya da yargı yoluna başvurmayı önemli ölçüde zorlaştırıcı veya caydırıcı nitelikte kişinin mahkemeye başvurmasını engelleyen veya mahkeme kararını ya da kişinin bizzatı mahkemeye başvurmuş olmasını anlamsız hâle getiren sınırlamalar, mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir (İbrahim Can Kişi, B. No: 2012/1052, 23/7/2014, § 31).

10. Tenfiz talebine ilişkin davada ancak tenfiz şartlarının mevcut olup olmadığı hususunda inceleme yapılabilir, yabancı mahkeme kararının doğru olup olmadığı hususunda bir inceleme yapılamaz.

11. Anayasa Mahkemesinin önceki bir kararında; "...kanun koyucunun yargı hizmetlerinin verilmesi karşılığında harç alınması biçiminde düzenleme yapma yetkisi bulunmakla birlikte, bu takdir yetkisinin Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkını ihlal etmemesi için *"harcın miktarının makul olması"*, *"harcın alınmasında haklı bir amacın olması"*, *"ulaşılacak istenen amaç ile harç miktarı arasında orantı olması"* ve *"ödeme gücü olmayanlar bakımından etkili adli yardım sisteminin olması"* kriterlerine uygun şekilde kullanılması gerekmektedir. Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları da bu yöndedir (*Tolstoy-Miloslavsky/İngiltere*, 13.6.1995, No: 18139/91; *Kreuz/Polonya*, 18.6.2001, No: 28249/95; *Bakan/Türkiye*, 12.6.2007, No: 50939/99; *Ülger/Türkiye*, 26.6.2007, No: 25321/02)." denilmiştir (E.2012/60, K.2013/62, 22/5/2013).

12. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edilip edilmediğinin tespiti açısından öncelikle *"ödeme gücü olmayanlar bakımından etkili adli yardım sisteminin olması"* kriteri değerlendirilmelidir.

13. Dosyadaki davacı sermaye şirketi olan bir tüzel kişidir. 6100 sayılı Kanun'un 334. maddesinde tüzel kişiler açısından sadece kamuya yararlı dernek ve vakıflar, iddia ve savunmalarında haklı gördükleri ve mali açıdan zor duruma düşmeden gerekli giderleri kısmen veya tamamen ödeyemeyecek durumda oldukları takdirde adli yardımdan yararlanabilirler. Uygulamada da bunun dışındaki tüzel kişiler -örneğin sermaye şirketleri- anılan düzenlemedeki diğer koşulları sağlasalar da adli yardımdan yararlanamazlar (Yargıtay 3. HD, E.2023/2920, K.2024/845, 28/2/2024; Yargıtay 7. HD, E.2023/3074, K.2023/3748, 12/7/2023; Yargıtay 11. HD, E.2023/5719, K.2023/6055, 23/10/2023).

14. Her ne kadar Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru kararlarında ödeme güçlüğü içindeki sermaye şirketi olan tüzel kişilerin adli yardım müessesesinden yararlanamamasını mahkemeye erişim hakkı ihlali olarak görse de uygulamada sermaye şirketleri bu haktan yararlanamamaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının subjektif etkisinin dahi tartışıldığı bir ortamda bir sermaye şirketi olan davacının benzer durumdaki şirketlerin adli yardımdan yararlanması konusundaki bireysel başvuru kararların objektif etkisi nedeniyle yararlanabileceği varsayımı gerçeklikten uzaktır. Tenfiz talebinde bulunan ve ödeme güçlüğü içinde bulunan herhangi bir sermaye şirketi ancak Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunarak bu haktan yararlanabilecektir. Bu durum ise başvuru harcının nispi olarak alınması nedeniyle çoğu zaman davacı tarafa çok büyük bir külfet yüklemekte ve davacıların mahkemeye erişim hakkı ihlal edilmektedir.

15. Temel hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamaların öncelikle meşru amacının olması gerekir. Mahkememiz çoğunluğu yargı mercilerinin gereksiz bir iş yüküyle karşılaşmaması ve bu sayede önlerine gelen uyumsuzlukları mümkün olan en kısa sürede çözebilmelerinde kamusal bir fayda bulunduğu gerekçesi ile söz konusu kuralın meşru amacının olduğu sonucuna ulaşmıştır.

16. Söz konusu kuralın *meşru amacının* olmadığı kanaatindeyiz. Yargı sistemimizde alacak davalarında başvuru harcı olarak nispi harç alınırken bu ilamların icrası aşamasına geçildiğinde maktu harç alınmaktadır. Çünkü ilamın icrası da bir yönüyle alacak davasını açmadaki gayeyi gerçekleştirmeye matuf bir aşamadır. Ilamların icrası gereksiz değildir, bu durum yargı mercilerinin gereksiz bir iş yüküyle karşılaşması sonucunu doğurmaz. Kişi alacağına yönelik ilamı almış olsa da icra aşaması olmadan ilam bir sonuç doğurmamaktadır. Hiç kimse elinde ilam olmadan bu şekilde gereksiz bir şekilde mahkemeleri ya da icra dairelerini meşgul edemez. Aynı şekilde yabancı mahkemelerce verilen ilamların Türkiye’de icra edilebilmesi için tenfiz işlemi gereklidir. Elinde yabancı bir mahkemece verilen ilam olmayan biri Türk mahkemelerine başvuramaz. Tenfiz işleminde nispi harç alınması yargı mercilerinin gereksiz bir iş yüküyle karşılaşmasını önlemez. Tenfiz davalarında nispi harç alınması gereksiz dava açılmasına değil hiç dava açılmamasına sebep olur. Bu durum ise tarafların mahkemeye erişim hakkını ihlal eder.

17. Yine mahkememiz çoğunluğu söz konusu kuralın Anayasa’nın 13. maddesinde güvence altına alınan *ölçülülük* ilkesinin üç alt ilkesi olan *elverişlilik*, *gereklilik* ve *orantılılık* ilkelerine uygun olduğuna karar vermiştir.

18. Söz konusu kuralın *gereklilik* ve *orantılılık* ilkelerine de uygun olmadığı kanaatindeyiz.

19. Yargılama giderlerinin ölçsüz olması, hak arama özgürlüğü ve sağladığı güvenceleri işlevsiz hale getirme sonucu doğurabilecektir. Yüksek miktardaki giderler idarenin muhtemel keyfî işlemleri karşısında bireylerin haklarını aramalarını zorlaştırabilecek, özellikle ödeme gücü zayıf olan kişiler üzerinde caydırıcı sonuçlar doğurup, onların mahkemeye ve adalete erişimini engelleyebilecektir.

20. *Gereklilik* ilkesi, ulaşmak istenen amaç bakımından müdahalenin zorunlu olmasını yani aynı amaca daha hafif bir müdahale ile ulaşılmasının mümkün olmamasını ifade eder. Mahkemeye erişim hakkının sınırlanması için seçilen araç bu hakkı en az zedeleyici nitelikte bulunmalıdır. Söz konusu kural ile dava açılması sırasında başvuru harcı nispi olarak alındığı gibi devamlı Bölge Adliye Mahkemeleri ve Yargıtay’ın tasdik veya işin esasını hüküm altına aldığı kararları için de aynen uygulanmaktadır. Söz konusu kural ile ulaşmak istenen amaca maktu harç gibi daha hafif bir sınırlama ile ulaşılması mümkün olduğundan somut kural *gereklilik* ilkesine aykırıdır.

21. Diğer yandan söz konusu kural mahkemeye erişim hakkına yönelik müdahale yönünden *orantılı* da değildir. Zira orantılılık, amaç ile araç arasında adil bir denge kurulmasını gerektirmektedir. Buna göre mahkemeye erişim hakkına getirilen sınırlamayla ulaşmak istenen meşru amaç ve başvuru hakkının mahkemeye erişim hakkından yararlanmasındaki bireysel yarar arasında makul bir orantı kurulmalıdır. Hedeflenen amaca ulaşıldığında elde edilecek kamusal yararlar kıyaslandığında sınırlama ile kişiye yüklenen külfetin aşırı ve orantısız olmaması gerekir. (*Mustafa Berberoğlu*, B. No: 2015/3324, 26/2/2020, § 49).

22. Yargılama sistemimizde dava açılırken genel olarak; eda davalarında nispi harç; tespit davalarında ise maktu harç alınmaktadır. Somut dosyadaki tenfiz davasında işin esasına yönelik bir inceleme yapılmadığı gözetildiğinde, bu tür davalar eda davasından çok

tespit davasına benzeyen yabancı tenfize konu ilamların icrasını sağlayan suigeneris bir yargı yoludur. Tenfiz davaları, genellikle evrak üzerinde, fazla emek ve mesai sarf etmeden ve kısa sürede sonuçlandırılır. Örneğin bir boşanma ilamının tenfizinde yapılacak işlemler ile alacak içeren bir ilamın tenfizindeki işlemler arasında bir fark yoktur. Buna rağmen tenfiz davasında boşanma ilamı için maktu harç; alacak ilamı için nispi harç alınmasının haklı bir gerekçesi yoktur.

23. Taraflar asıl yargılamanın yapıldığı yabancı mahkemelerde harç ödemektedirler. Ayrıca bu kararların tenfizine ilişkin Türkiye’de binde 68,31 oranında nispi harç ödemektedirler. Davanın kabulünden sonra davalı tarafından istinaf ve temyiz kanun yollarına başvurulması ve bu aşamalarda da kararın tasdiki durumunda yeniden harç ödemektedirler. Yabancı mahkemelerde ödenen harç hiç hesaba katılmasa bile tarafların Türkiye’de ödediği harç %20,50 oranına ulaşabilmektedir. Tenfiz sonrası icra aşamasında da ödeyecekleri %10’u aşkın harç ile icra masrafları ve vekalet ücreti dikkate alındığında alacağın yarısından çoğu yargılama sistemi içinde kaybolmaktadır. Bu nedenle taraflara ağır ekonomik yük getirebilecek miktarda olan söz konusu kural mahkemeye erişim hakkı açısından *orantılı* değildir.

24. Yukarıda açıklanan sebeplerle dava konusu 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun 4. maddesinin “...değeri,...” ibaresi Anayasa’nın 13. ve 36. maddelerine aykırıdır.

Üye
Selahaddin MENTEŞ

Üye
Kenan YAŞAR